

CZU: 343.143:347.951.1

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.6563645>

PARTICULARITĂȚI PRIVIND ADMISIBILITATEA DECLARAȚIILOR MARTORILOR ABSENȚI LA JUDECAREA CAUZEI PENALE

Igor DOLEA, Valeria CARAMAN

Universitatea de Stat din Moldova

În prezentul articol sunt abordate problemele ce vizează particularitățile utilizării declarațiilor martorului absent. Pornind de la autolimitarea Curții Europene a Drepturilor Omului de a se implica în problema privind admisibilitatea unei probe concrete și vegherea echității procesului în ansamblu, se pune în discuție problema neapărării martorului în ședința de judecată din perspectiva art.6 par.(3) lit.d) din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În acest sens, sunt analizate principiile directoare trasate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, aplicabile în sistemele naționale la examinarea unor astfel de situații. Se încearcă a analiza care ar fi motivele justificative pentru neapărarea martorului din perspectiva egalității armelor. În același context, sunt enumerate anumite motive justificative de neapărare, derivate din jurisprudența Curții Europene. La fel, este examinată și jurisprudența Curții în raport cu termenul „probă exclusivă sau determinantă” și cu elementele factorilor de cotrabalansare.

A fost realizată o analiză separată ce vizează normele naționale, precum și jurisprudența CtEDO în raport cu Republica Moldova, aceasta finalizând cu examinarea situațiilor în care există riscul devierii de la principiile enunțate.

Cuvinte-cheie: martori, martor absent, declarațiile martorului, probă exclusivă sau determinantă.

PARTICULARITIES CONCERNING THE ADMISSIBILITY OF THE ABSENT WITNESS STATEMENTS IN CRIMINAL PROCEEDINGS

This article addresses the issues relating to the use of absent witness statements. Starting from the self-limitation of the European Court of Human Rights to get involved in the issue of the admissibility of a specific evidence and ensuring the fairness of the process as a whole, the aspect of non-attendance of the witness in court from the perspective of art.6 par.(3) lit.d) of the European Convention on Human Rights shall be approached. In this respect, the guiding principles set out by the European Court of Human Rights, which are also applicable under the national systems of the state parties, when examining such situations, are analyzed. Also, there are made certain attempts to analyze the reasons of the witness's failure to be present during the hearing from the perspective of the equality of arms. In the same context, certain grounds for his non-appearance are listed, derived from the European Court's case law. Likewise, the case law of the Court is analyzed in relation to the term "sole or decisive evidence" and the elements of counterbalancing factors.

A separate analysis was conducted in relation to the national norms and of the EctHR's case law in relation to the Republic of Moldova, it being concluded with an examination of the situations involving a risk of deviation from the stated principles.

Keywords: witnesses, absent witness, witness statements, sole or decisive evidence.

Introducere

Privite dintr-o optică istorică, declarațiile depuse de către un martor constituie cel mai longeviv mijloc de probă în cadrul probatoriului penal. Avându-și originile încă în Antichitate, acest mijloc nu-și pierde din actualitate, chiar dacă, actualmente, progresul științific influențează și justiția penală în materia probelor. Cursul istoriei și-a lăsat amprenta inclusiv asupra puterii probante a declarațiilor depuse de martor, în virtutea eradicării sistemului de ierarhizare a mijloacelor de probă. Articolul 101 alin.(3) din Codul de procedură penală al Republicii Moldova stabilește că nicio probă nu are valoare prestabilită și, în mod firesc, declarațiile depuse de către un martor trebuie să treacă printr-un „filtru legal”, acestea fiind apreciate din punctul de vedere al admisibilității, pertinentei, concludenței și utilității, precum și al coroborării cu alte probe.

Ab initio, garanțiile cu referire la dreptul acuzatului de a audia sau de a solicita audierea martorilor acuzării, dar și de a obține citarea și audierea martorilor apărării în condiții similare celor în cazul martorilor acuzării, acestea fiind stabilite de art.6 par.(3) lit.d) CEDO, reprezintă aspecte specifice dreptului la un proces echitabil, principiu fundamental al procesului penal. În viziunea CtEDO, dreptul la un proces echitabil, prevăzut de art.6 par.(1) CEDO, nu se limitează doar la ședința de judecată în cadrul unei instanțe independente și imparțiale, instituite de lege. Concludent, Curții îi revine misiunea de a analiza ansamblul de acțiuni procesuale întreprinse în cadrul unei cauze penale concrete, inclusiv modul în care au fost obținute mijloacele de probă.

Astfel, se pune accentul pe drepturile părții apărării, precum și pe interesul public, al victimelor și, în circumstanțe anumite, pe drepturile martorilor [1].

1. Dreptul la audiere a martorului

Cu titlu de inițiere, în cauza *Covalenco c. Republicii Moldova*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a realizat o analiză a jurisprudenței sale privind dreptul la o audiere publică, pornind de la importanța dreptului deținut de justițiabili de a-și expune cauza oral în fața instanțelor naționale [2]. Astfel, dreptul la o audiere orală este un element care susține egalitatea globală a armelor între părțile din proces [3]. Potrivit jurisprudenței Curții, în cadrul unei proceduri în fața unei instanțe de primul grad de jurisdicție, dreptul la o „ședință publică” în sensul articolului 6 par.(1) CEDO implică dreptul la o „ședință orală”, cu excepția cazului în care există circumstanțe excepționale, care justifică renunțarea la o astfel de audiere [4].

În plus, Curtea a identificat anumite situații în care circumstanțele excepționale, menționate mai sus, ar fi de natură să justifice renunțarea la audiere, cum ar fi cazul în care nu există probleme de credibilitate sau fapte contestate, care necesită o audiere și instanțele pot decide în mod echitabil și rezonabil cauza pe baza materialelor dosarului [5], sau cauzele care ridică chestiuni pur juridice cu o întindere limitată [6], sau probleme de drept fără o complexitate deosebită [7], fie în situația în care cazul se referă la aspecte foarte tehnice [8].

Pe de altă parte, Curtea a considerat necesară organizarea unei audieri, de exemplu în cazul în care este necesar să se evalueze dacă faptele au fost corect stabilite de autorități [9], în cazul în care circumstanțele impun instanței să își formeze propria impresie despre justițiabili, acordându-le dreptul de a-și explica situația personală, în nume propriu sau prin intermediul unui reprezentant [10], sau în cazul în care instanța trebuie să obțină clarificări cu privire la anumite puncte, printre altele, prin intermediul unei audieri [11].

2. Autonomia noțiunii de martor în sensul Convenției Europene a Drepturilor Omului

Codul de procedură penală (art.90 alin.(1)) definește noțiunea de martor ca fiind persoana citată în această calitate de către organul de urmărire penală sau de instanță, precum și persoana care face declarații în modul prevăzut de lege în calitate de martor. Ca martori pot fi citate persoanele care posedă informații cu privire la vreo circumstanță ce urmează a fi constatată într-o cauză instrumentată. Așadar, reieșind din conținutul prevederilor naționale, pot fi concluzionate următoarele: martorul poate fi doar o persoană fizică; persoana trebuie să fie citată, pentru a depune mărturii; persoana trebuie să posede informații cu privire la vreo circumstanță ce urmează a fi constatată într-o cauză concretă.

Interpretarea noțiunii de martor în sensul normelor naționale este una limitativă în raport cu jurisprudența CtEDO. Respectiv, Curtea Europeană a subliniat că noțiunea de martor are, în contextul Convenției, un sens autonom [12].

La fel, din moment ce o declarație, fie că este făcută de un martor în sensul expres al cuvântului, fie că este făcută de un co-inculpat, este susceptibilă să fundamenteze, în mod substanțial, condamnarea acuzatului, constituie o mărturie în acuzare [13].

Curtea a inclus în noțiunea de martor și partea civilă, pornind de la dreptul acuzatului într-un proces echitabil de a contesta declarațiile acestuia [14].

În calitate de martor, în sensul art.6 par.(3) lit.d) al Convenției, a fost recunoscut și expertul în ipoteza în care, într-o acțiune publică, el se apropie de poziția juridică a unui martor în acuzare [15].

În mod similar, pornind de la necesitatea protecției martorilor vulnerabili și a victimelor, Curtea Europeană a arătat că, deși art.6 CEDO nu impune expres protecția victimelor și a martorilor, interesele lor, îndeosebi viața, libertatea și siguranța trebuie luate în considerare, statele fiind, consecutiv, impuse să protejeze aceste interese [16].

Completând cele menționate anterior, Curtea utilizează termenul de martor anonim, care denotă persoanele audiate cu protejarea identității lor sau prin includerea acestora în programele speciale de protecție și care au dat declarații cu privire la faptele de săvârșirea cărora este acuzată persoana [17].

Curtea a subliniat că folosirea martorilor anonimi nu este incompatibilă cu prevederile Convenției. Noțiunea de martor, în accepțiunea Curții, înglobează în sine și co-acuzații, victimele infracțiunilor, martorii experți și ofițerii de poliție.

Astfel, în măsura în care declarațiile depuse de o persoană ating nivelul necesar, pentru a constitui baza unei eventuale condamnări, acestea devin mijloace de probă într-o susținere a acuzării. Consecutiv, garanțiile cu privire la audierea martorilor, prevăzute de art.6 par.(3) lit.d) CEDO, devin operabile.

3. Reguli generale privind dreptul de a audia martorul

Ținând cont de faptul că CtEDO nu se implică în însuși conceptul de administrare a probelor în procesul penal, reglementările în domeniul vizat sunt lăsate la discreția legiuitorului național. Condiția esențială, conform art.6 par.(1) și par.(3) lit.d) CEDO, este de a examina dacă acțiunile procesuale, în totalitatea lor, au fost îndeplinite într-un mod echitabil [18].

Regula stabilită de art.6 par.(3) lit.d) CEDO se rezumă la faptul că, pentru a asigura posibilitatea pronunțării unei sentințe de condamnare, toate probele trebuie să fie prezentate față de acuzat, în timpul unei ședințe publice [19], lui oferindu-i-se, în acest mod, posibilitatea de a se apăra. Deși excepții de la acest principiu sunt admise, acestea nu trebuie să constituie intruziuni în dreptul său la apărare, care, de regulă, implică o posibilitate adecvată de a audia și pune la îndoială declarațiile unui martor împotriva sa, fie anume în momentul depunerii acestora, fie la o altă etapă a procesului penal. În mod particular, aceste principii se referă la declarațiile martorilor audiați în cadrul urmăririi penale sau în cadrul cercetării judecătorești.

4. Neprezentarea martorului în procesul de judecată

Apreciind importanța dreptului la un proces echitabil într-o societate democratică, orice limitări ale acestuia trebuie să fie strict necesare și să urmeze principiul subsidiarității [20]. Cu toate acestea, există situații în care un martor nu se prezintă în ședința de judecată publică pentru a depune declarații împotriva inculpatului. Consecutiv, Curtea a trasat anumite principii aplicabile situațiilor de prezentare a declarațiilor unui martor *in absentia*. Natura evolutivă a dezvoltării jurisprudenței CtEDO este determinată de multitudinea situațiilor supuse analizei. În contextul admisibilității declarațiilor martorului absent, cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit* a influențat esențial jurisprudența Curții, constituind o cotitură radicală în abordarea dreptului de a audia martorii [21].

5. Principiile aplicabile martorului absent

Rezumând constatările CtEDO în cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatul Unit*, acestea fiind reîntărite de o serie de cauze ulterioare [22], au fost stabilite anumite principii:

1. Întâi de toate, instanței îi revine misiunea preliminară de a răspunde la întrebarea: există un motiv plauzibil pentru a admite declarațiile unui martor absent în calitate de mijloc de probă? La această etapă, instanța trebuie să țină cont de regula generală, conform căreia martorii trebuie să depună declarații în cadrul ședințelor de judecată și să depună tot efortul rezonabil pentru prezentare în fața instanței;
2. Admiterea declarațiilor unui martor audiat doar în cadrul urmăririi penale este o măsură de ultim resort;
3. Admiterea declarațiilor unui martor absent în calitate de probe rezultă într-un potențial dezavantaj pentru acuzat, întrucât lui trebuie să-i fie oferită posibilitatea de a verifica veridicitatea și fiabilitatea acestor declarații;
4. Regula probei „**exclusive sau determinante**” exclude o sentință de condamnare bazată în exclusivitate sau în măsură considerabilă pe declarațiile unui martor absent la judecarea cauzei, dreptul la apărare riscând a fi încălcat. De remarcat e faptul că această regulă trebuie să fie aplicată într-o manieră flexibilă, deoarece echitatea procesului penal se analizează în mod holistic și comprehensiv. Astfel, în cazul în care declarațiile martorului absent constituie unicul temei pentru condamnarea acestuia, nu este implicată încălcarea art.6 par.(1) CEDO.

Principiile expuse *supra* au fost desfășurate ulterior în jurisprudența CtEDO, fapt ce a rezultat în stabilirea unor cerințe, pentru ca declarațiile unui martor absent să fie admise în probatoriul penal. Prin urmare, rigorile stabilite de Curte realizează sarcina de a minimiza riscurile încălcării drepturilor acuzatului în probatoriu. În cauza *Schatshaschwili c. Germaniei*, CtEDO a conturat următoarele criterii spre apreciere:

- a. Dacă există un motiv bun care ar justifica neprezentarea martorului, și, respectiv, admisibilitatea declarațiilor acestuia în probatoriu;
- b. Dacă declarațiile martorului absent constituie baza exclusivă sau determinantă pentru condamnarea acuzatului;
- c. Dacă au existat suficienți factori de contrabalansare, inclusiv garanții procedurale „impunătoare”, pentru a compensa handicapurile cauzate părții apărării prin admiterea unor asemenea declarații [23].

6. Motiv justificativ pentru neprezentarea martorului

Cerința cu privire la existența unei cauze temeinice pentru neprezentarea martorului este o întrebare preliminară, care precede trecerea la aprecierea caracterului determinant al probei [24]. De menționat că lipsa unui **motiv justificativ** de neprezentare a martorului nu este decisivă pentru aprecierea procesului penal ca

fiind inequitabil în totalitatea sa, dar, în același timp, este un factor cu o pondere sporită. Deși nu ține de competența instanței să-și exprime opinia referitoare la relevanța probelor, eșecul de a justifica refuzul de a examina sau de a cita un martor poate fi egalată cu ingerința adusă drepturilor apărării, fapt inacceptabil în contextul dreptului la un proces echitabil. Făcând referință la obligațiile pozitive ale statului în acest sens, acuzatorului trebuie să i se ofere posibilitatea de a lua cunoștință de declarațiile martorilor depuse împotriva sa [25].

Astfel, în circumstanțele de absentare a martorului, din motivul dispariției acestuia, autoritățile competente ale statului trebuie să depună un efort rezonabil, în viziunea CtEDO, pentru a asigura prezentarea lor și audierea în regim „live”. Însă, acest fapt nu înseamnă că instanțele trebuie să scrie o listă concretă de acțiuni, pentru a găsi martorul dispărut, dar este necesară existența unor probe cu privire la căutarea activă a acestuia prin intermediul organelor poliției sau, de exemplu, în cazul în care martorul își are reședința pe teritoriul unui stat străin, chiar prin apelarea la asistența juridică în materie penală.

Din cele descrise *supra* rezultă necesitatea de a exemplifica „**motivele bune**” pentru neprezentarea martorului. Conform viziunii Curții, printre acestea se numără:

- a. Decesul martorului [26], mărturia lui fiind admisibilă doar dacă a fost inclusă anterior în dosar;
- b. Frica întemeiată [27], acest motiv având un caracter dublu-aspectual: teama martorului este imputabilă amenințărilor sau manevrelor acuzatului sau ale altor persoane care acționează în numele lui, și o teamă mai generală, care se referă la consecințele ce ar putea rezulta în urma depunerii declarațiilor în cadrul procesului penal;
- c. Motivele de sănătate [28];
- d. Inaccesibilitatea martorului, inclusiv în situațiile detenției martorului în străinătate [29].

7. Regula „exclusiv sau determinant”

O problemă-cheie privitoare la admisibilitatea declarațiilor martorului absent apare atunci când mărturiile lui constituie mijloacele de probă „**exclusive**” sau „**determinante**”, fie au avut o „pondere considerabilă” pentru condamnarea acuzatului [30].

Mijlocul de probă „**exclusiv**”, în accepțiunea CtEDO, reprezintă unicul mijloc împotriva acuzatului obținut în cadrul urmăririi penale. În mod asemănător, proba „**determinantă**” este cea care prezintă o importanță înrădită de înaltă, încât poate determina soluția pronunțată într-o cauză penală concretă. Consecutiv, dacă declarațiile depuse de un martor absent sunt însoțite și de alte probe obținute, acestea vor fi apreciate din perspectiva coroborării lor. Pe lângă aceasta, ponderea unor declarații depuse de un martor care nu s-a prezentat trebuie să fie de natură să prejudicieze considerabil partea apărării [31].

Prin urmare, instanțelor naționale le revine sarcina de a aprecia valoarea probantă a declarațiilor depuse de un martor absent, pentru a nu handicapa echitatea întregului proces penal.

8. Factorii de contrabalansare

Aria de incidență a factorilor de contrabalansare necesari pentru asigurarea echității procesului, cu certitudine, depinde de ponderea probatorie a declarațiilor martorului absent, acestea fiind proporționale și co-dependente.

Cu privire la acest aspect, CtEDO elucidează câteva elemente relevante în context:

- Dacă, la nivel național, instanțele au tratat cu prudență asemenea declarații, în virtutea valorii probatorii reduse a acestora, și dacă au argumentat suficient de rezonabil de ce le-au considerat a fi demne de încredere, conform circumstanțelor cauzei;
- Dacă există o înregistrare video a procesului de audiere a martorului la orice etapă a urmăririi penale;
- Dacă există probe coroborative, de natură să susțină declarațiile martorului, care nu pot fi verificate sub aspectul veridicității în cadrul unei audieri „live” (Ex.: rapoarte de expertiză, similitudinea cu declarațiile altor martori, în special, dacă aceștia au fost examinați încrucișat în cadrul ședinței de judecată etc.);
- Dacă partea apărării a avut posibilitatea de a audia indirect martorul absent, de exemplu, prin adresarea întrebărilor în formă scrisă etc.;
- Dacă acuzatul sau apărătorul său au avut posibilitatea de a audia sau confrunța martorul la faza urmăririi penale [32];
- Dacă acuzatului i-a fost oferită posibilitatea de a prezenta versiunea lui cu privire la evenimente și să pună la îndoială credibilitatea declarațiilor martorului absent. Totuși, acest factor, luat independent, nu poate fi considerat un factor suficient de contrabalansare, pentru a compensa handicapurile cauzate apărării.

Factorii enumerați anterior constituie garanții ale caracterului contradictoriu al procesului penal și ale „egalității armelor”, importanța acestor principii, sub aspectul dreptului la un proces echitabil prevăzut de art.6 par.(1) CEDO, fiind indiscutabilă.

9. Implicațiile standardelor la nivel național

Normele procesuale asigură dreptul învinutului și al inculpatului (*n.a.* acuzatului, în accepțiunea CtEDO), de a audia sau de a solicita audierea martorilor acuzării, dar și de a obține citarea și audierea martorilor apărării în condiții similare celor în cazul martorilor acuzării. Garanția contribuie la desfășurarea procesului într-un mod echitabil, acesta fiind unul dintre principiile generale ale procesului penal.

În ceea ce vizează modalitatea de audiere a martorului, Codul de procedură penală de asemenea acoperă și situația de imposibilitate a prezentării martorului la judecarea cauzei. Consecutiv, art.109 alin.(3) CPP RM reglementează posibilitatea audierii martorului, a cărui prezență în ședința de judecată va fi imposibilă, de către judecătorul de instrucție la solicitarea procurorului. În asemenea mod, se organizează o „mini-judecată”, esențială fiind prezența bănuțului, învinutului, a apărătorului său, a părții vătămate și a procurorului, acestora fiindu-le oferită posibilitatea de a adresa întrebări martorului audiat astfel.

De remarcat este și faptul că legiuitorul oferă bănuțului, învinutului și chiar părții vătămate posibilitatea de a solicita procurorului audierea martorului în condițiile descrise, conform art.109 alin.(3¹) CPP RM. În cazul refuzului procurorului, partea care a solicitat audierea martorului poate contesta decizia procurorului printr-o plângere adresată judecătorului de instrucție, aspect ce face parte din controlul judiciar al etapei prejudiciere. Dacă acesta apreciază plângerea ca fiind temeinică, martorul va fi audiat în fața judecătorului de instrucție. Ulterior, la faza judecării cauzei, neprezentarea martorului va fi apreciată ca fiind justificată și va fi dat citirii procesul-verbal de audiere a martorului, excluzându-se, astfel, necesitatea audierii lui în regim „live”. Pe de altă parte, nu poate fi lăsată în umbră importanța audierii martorului în cadrul cercetării judecătorești, fapt ce izvorăște din conținutul art.370 alin.(3), (4) CPP RM. Din aceste raționamente, limitările aduse dreptului respectiv urmează a fi minimalizate.

O garanție suplimentară este prevăzută în art.389 CPP RM, care interzice pronunțarea unei sentințe de condamnare, bazate pe presupuneri sau, în mod exclusiv ori în principal, pe declarațiile martorilor depuse în timpul urmăririi penale și citite în instanța de judecată în absența lor. Prin urmare, chiar dacă martorul a fost audiat în cadrul urmăririi penale, în temeiul art.109 CPP RM, această declarație poate fi utilizată doar în coroborare cu alte probe din dosar și nu poate fi una determinantă pentru condamnarea persoanei. În situații când există intența martorului de a pleca după hotare sau starea de sănătate indică la riscul de deces al acestuia etc., procurorul și ofițerul de urmărire penală nu se pot limita la această probă.

În activitatea practică, problema descrisă *supra* poate să se manifeste și mai acut, în cadrul unui dosar finalizat cu acordul de recunoaștere a vinovăției sau în procesul de judecată pe baza probelor administrate în faza de urmărire penală.

Totodată, probleme similare pot apărea și în instanța de apel, în situația condamnării persoanei achitate de către prima instanță. Neaudierea tuturor martorilor creează riscul ivirii situației de inechitate procesuală.

Cu titlu de inițiere, la nivel național, art.419 CPP RM prevede procedura de rejudecare a cauzelor de către instanța de apel, în conformitate cu regulile stabilite pentru examinarea cauzelor în prima instanță. Pe lângă aceasta, Hotărârea Plenului CSJ a RM cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel stabilește, *inter alia*, că este inacceptabilă pronunțarea unei hotărâri de condamnare în apel, instanța bazându-se doar pe materialele incluse în dosarul din prima instanță, în care sunt incluse declarațiile martorilor și ale inculpatului [33]. Soluția constă într-o nouă procedură de audierea a inculpatului, precum și a martorilor părții acuzării [34].

Cu toate acestea, se conturează concluzia că sistemul național continuă să întâmpine dificultăți în ceea ce ține de respectarea standardelor enunțate anterior, drept argument fiind constatările relativ recente ale Curții Europene în câteva cauze cu referință la Republica Moldova. În cauza **Dan c. Republicii Moldova** (nr.2) [35] Curtea a stabilit o încălcare repetată a dreptului reclamantului la un proces echitabil, fapt rezultat din redeschiderea procedurilor penale împotriva acestuia de către instanțele naționale, urmare a pronunțării hotărârii anterioare [36]. În speța dată, în urma constatării lipsei unui proces echitabil față de reclamant în prima hotărâre a CtEDO, Curtea Supremă a Justiției a dispus rejudecarea cauzei de către Curtea de Apel [37]. Curtea de Apel Chișinău a audiat doar trei dintre cei șapte martori audiați inițial în prima instanță. De asemenea, aceasta s-a bazat exclusiv pe declarațiile martorilor audiați și pe o înregistrare video obținută în

cadrul unei investigații sub acoperire a poliției în timpul reținerii acuzatului. Astfel, Curtea de Apel nu a audiat nici presupusul mituitor, din motivul decesului acestuia, dar nici pe alți trei martori, fapt neargumentat în decizia pronunțată. Instanța doar a citit în ședință declarațiile depuse în fața primei instanțe de către cei patru martori absenți. Rezumând, instanța de apel nu a reexaminat toate probele și nu a reaudiat toți martorii, fundamentându-și raționamentul pe probele indisponibile în dosarul cauzei, *id est* înregistrarea video efectuată de polițiști, aceasta fiind, între timp, pierdută. CtEDO a susținut că, deși acuzatul nu a solicitat audierea martorilor absenți, Curtea de Apel avea, totuși, obligația de a întreprinde toate măsurile necesare pentru reaudierea lor în vederea asigurării unui proces echitabil. Curtea a stabilit că, din moment ce reexaminarea unei cauze urmărește scopul de a asigura o examinare corespunzătoare a întregului material probator, aceasta este bazată pe o administrare proaspătă și directă a probelor [38]. *Itaque*, aplicând cerințele enunțate în compartimentul precedent, CtEDO a decis următoarele:

- Instanța de apel nu și-a realizat funcția de a întreprinde toate măsurile pozitive pentru reaudierea martorilor acuzării.
- Declarațiile depuse de cei trei martori în cadrul reaudierii, susținute de citirea declarațiilor depuse în cadrul audierii în prima instanță de ceilalți patru martori, precum și o înregistrare video pierdută, au constituit temelia „**exclusivă și determinantă**” pentru condamnarea acuzatului, în pofida existenței contradicțiilor și incoerențelor grave. Fiind polițiști implicați în operațiunea sub acoperire, desfășurată împotriva inculpatului, martorii reaudiați „și-au amintit” în detalii anumite evenimente, despre care „au uitat” să declare imediat după ce acestea s-au produs în 2006.
- În ceea ce ține de absența celorlalți martori, doar decesul unuia dintre ei a fost apreciat ca fiind motiv bun, susceptibil să justifice neprezentarea, dar declarațiile lui trebuiau să fie acompaniate de garanții corespunzătoare. În rest, absența martorilor nu a fost justificată.
- Deși Curtea de Apel a reaudiat trei martori în cadrul reexaminării, acest fapt nu constituie factori suficienți de contrabalansare, pentru a compensa handicapurile cauzate părții apărării prin admiterea declarațiilor acestora în cadrul procesului.

Pe cale de consecință, Curtea a decis că, reieșind din circumstanțele cauzei respective, declarațiile martorilor absenți au fost inadmisibile în probatoriu, fapt ce a determinat inechitatea întregului proces.

Circumstanțe similare au fost constatate și în cauza *Covalenco c. Republicii Moldova* citată *supra*, precum și în recenta cauză *Melega c. Republicii Moldova* [39]. În respectiva speță de asemenea a fost stabilită o încălcare a dreptului la un proces echitabil, în virtutea eșuării de a audia toți martorii la judecarea cauzei în apel, fapt care, din perspectiva Curții, nu poate constitui baza unei condamnări.

Concluzii

Sintetizând aspectele analizate în contextul prezentei cercetări, se conturează regula cu privire la obligativitatea audierii martorului în cadrul unei ședințe de judecată publice, astfel acuzatului asigurându-i-se dreptul de a se apăra. Totuși, ingerințele sunt admise în calitate de excepții, în situațiile în care circumstanțele individuale ale unei cauze penale concrete demonstrează imposibilitatea depunerii declarațiilor de către martor în fața instanței, în cadrul cercetărilor judecătorești. Condiția esențială este ca aceste intruziuni să nu minimizeze echitatea procesului penal în totalitatea sa, fapt ce trebuie analizat cu o deosebită prudență. Chiar dacă legiuitorul autohton a fixat un standard suficient în materia declarațiilor martorului absent, se pare că, la modul practic, există riscul încălcării acestuia, fapt constatat și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului. Din motiv că hotărârile examinate au fost pronunțate de Curtea Europeană relativ recent, succedând în timp adoptarea Codului de procedură penală național, nu este exclusă posibilitatea unor eventuale modificări operate la articolele ce reglementează modalitățile de audiere a martorului aflat în imposibilitatea de a se prezenta fizic în ședința de judecată pentru a depune declarații. Una dintre soluțiile viabile este și audierea în regim online a martorului în condițiile art.370 CPP RM, acesta urmând a fi supus unor modificări de rigoare.

Referințe:

1. Cauza *Schatshaschwili c. Germaniei*, hotărârea din 15.12.2015, par.100-101. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
2. Cauza *Ramos Nunes de Carvalho e Sá c. Portugaliei*, hotărârea din 6 noiembrie 2018, par.187. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]

3. Cauza *Margaretić c. Croației*, hotărârea din 5 iunie 2014, par.127-28. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
4. Cauza *Göç c. Turciei*, hotărârea din 11 iulie 2002, par.47. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
5. Cauza *Saccoccia c. Austriei*, hotărârea din 18 decembrie 2008, par.73. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
6. Cauzele *Allan Jacobsson c. Suediei* (nr.2), hotărârea din 19 februarie 1998, par.49; *Mehmet Emin Şimşek c. Turciei*, hotărârea din 28 februarie 2012 par.29-31. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
7. Cauzele *Varela Assalino c. Portugaliei* (dec.), hotărârea din 25 aprilie 2002; *Speil c. Austriei* (dec.), hotărârea din 5 septembrie 2002. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
8. Cauza *Döry c. Suediei*, hotărârea din 12 noiembrie 2002, par.41. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
9. Cauza *Malhous c. Republicii Cehe* [GC], hotărârea din 12 iulie 2001, par.60. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
10. Cauza *Miller c. Suediei*, hotărârea din 8 februarie 2005, par.34. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
11. Cauzele *Fredin c. Suediei* (nr.2), hotărârea din 23 februarie 1994, par.22; *Lundevall c. Suediei*, hotărârea din 12 noiembrie 2002, par.39. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.02.2021]
12. *A se vedea*, spre exemplu, cauzele *Luca c. Italiei*, hotărârea din 27.02.2001, par.41; *Damir Sibgatulin c. Rusiei*, hotărârea din 24.09.2012, par.45. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
13. Cauza *Allan c. Regatului Unit*, hotărârea din 05.11.2002, par.42. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
14. Cauza *Bricmont c. Belgiei*, hotărârea din 07.07.1989, par.89. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
15. Cauza *Bonisch c. Austriei*, hotărârea din 02.06.1986, par.32. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
16. Cauza *Doorson c. Țărilor de Jos*, hotărârea din 26.03.1996, par.81-82. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
17. PREDESCU, O., UDOROIU, M. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului și dreptul procesual penal*. București: C.H. Beck, 2007, p.455.
18. *A se vedea*, spre exemplu, cauzele *Doorson c. Țărilor de Jos*, hotărârea din 26.03.1996, par.81-82; *Van Mechelen și alții c. Țărilor de Jos*, hotărârea din 23.04.1997, par.58; *Trofimov c. Rusiei*, hotărârea din 02.03.2009, par.37; *Vladimir Romanov c. Rusiei*, hotărârea din 26.01.2009, par.97; *Ürek and Ürek v. Turkey*, hotărârea din 09.12.2019, par.50 Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
19. Cauzele *Luca c. Italiei*, hotărârea din 27.02.2001, par.39; *Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit* din 15.12.2011, par.118, 120-125. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: la 20.10.2021]
20. Cauza *Van Mechelen și alții c. Țărilor de Jos*, hotărârea din 23.04.1997, par.58. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
21. Bas de WILDE. A fundamental review of the ECHR right to examine witnesses in criminal cases – VU University Amsterdam, *The International Journal of Evidence & Proof*, 2013, p.158, 161.
22. *A se vedea*, spre exemplu, cauzele *Seton c. Regatului Unit*, hotărârea din 31.03.2016, par.58-59, *T.K. c. Lituaniei*, hotărârea din 03.12.2018, par.95-96. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
23. MAHONEY, P. Right to a fair trial in criminal matters under article 6 ECHR. In: *Judicial Studies Institute Journal, Registrar of the European Court of Human Rights*, 2004, p.114. Sursa: <https://ie.vlex.com/> [Accesat: 20.10.2021]
24. Ghidul privind articolul 6 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dreptul la un proces echitabil (materie penală), p.90, par.486, 489. Sursa: https://www.echr.coe.int/documents/guide_art_6_criminal_eng.pdf [Accesat: 20.10.2021]
25. Cauza *Trofimov c. Rusiei*, hotărârea din 02.03.2009, par.33. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
26. Cauza *Al-Khawaja și Tahery c. Regatului Unit*, hotărârea din 15.12.2011, par.120-125. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
27. Cauza *Ferrantelli și Santangelo c. Italiei*, hotărârea din 07.08.1996, par.52. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
28. Cauza *Bobeș c. României*, hotărârea din 09.10.2013, par.39-40. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat 20.10.2021]
29. Cauza *Štefančič c. Sloveniei*, hotărârea din 25.01.2013, par.39. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
30. Cauza *Seton c. Regatului Unit*, hotărârea din 31.03.2016, par.58. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
31. Cauza *Schatshaschwili c. Germaniei*, hotărârea din 15.12.2015, par.116, 123, 125, 126-131, Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/>, accesat la 20.10.2021
32. Cauza *Palchik c. Ucrainei*, hotărârea din 03.07.2017, par.50. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
33. Hotărârea Plenului CSJ a Republicii Moldova cu privire la practica judecării cauzelor penale în ordine de apel, nr.22 din 12.12.2005. Sursa: http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=224 [Accesat: 20.10.2021]
34. Cauza *Popovici c. Republicii Moldova*, hotărârea din 02.06.2008, par.72. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]

35. Cauza *Dan c. Republicii Moldova* (nr.2), hotărârea din 10.11.2020. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
36. Cauza *Dan c. Republicii Moldova* din 05.07.2011, Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
37. Cauza *Dan c. Republicii Moldova* (nr.2), hotărârea din 10.11.2020, par.25. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
38. Cauza *Chernika c. Ucrainei*, hotărârea din 12.07.2020, par.47. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.10.2021]
39. Cauza *Melega c. Republicii Moldova*, hotărârea din 18.01.2022. Sursa: <https://hudoc.echr.coe.int/> [Accesat: 20.01.2022]

Date despre autori:

Igor DOLEA, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: idolea.irp@gmail.com

ORCID: 0000-0003-4094-6098

Valeria CARAMAN, studentă, anul IV, Universitatea de Stat din Moldova.

E-mail: leracaraman@gmail.com

ORCID: 0000-0001-8798-5727

Prezentat la 24.02.2022